

АЗАМАТТЫҚ ЖӘНЕ АЗАМАТТЫҚ-ПРОЦЕСТІК ҚҰҚЫҚ / ГРАЖДАНСКОЕ И ГРАЖДАНСКО-ПРОЦЕССУАЛЬНОЕ ПРАВО / CIVIL AND CIVIL PROCEDURE LAW

ӨОЖ 347.5
ХҒТАР 10.27.65

Е.М. Айтқазин, Ф.Г. Ибрагимова
Alikhan Bukeikhan University, Семей қ., Қазақстан Республикасы

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНДА МЕДИЦИНА ҚЫЗМЕТКЕРЛЕРІНІҢ КӘСІБИ ЖАУАПКЕРШІЛІГІН САҚТАНДЫРУ: ЗАҢНАМАЛЫҚ НЕГІЗІН ҚАЛЫПТАСТЫРУДЫҢ СҰРАҚТАРЫ

Аннотация. Мақалада Қазақстан Республикасында енгізіліп жатқан медицина қызметкерлерінің кәсіби жауапкершілігін сақтандыру жүйесінің құқықтық негізіне талдау жасалынады.

Сақтандырудың осы түрін қолданыстағы жүйеге интеграциялау табысты әлемдік тәжірибелерді ескере отырып жүргізілуде және авторлар оны енгізудің қажеттігін елімізде қалыптасқан шұғыл қажеттілікпен түсіндіреді. Қазақстанда медицина қызметкерлерінің кәсібилігіне қатысты даулар туындаған кезде медицина қызметкерлерін қорғаудың жүйесі мен тиімді құралдары жоқ, дәрігерлік қателіктердің ресми статистикасы жүргізілмейді, науқастардың құқықтарын қорғау үшін мамандандырылған нормативтік құқықтық актілер жоқ, ал медициналық көмек көрсету деңгейі науқастардан келіп түскен шағымдардың саны бойынша бағалануда.

Ғылыми зерттеудің мақсаты медицина қызметкерлерінің кәсіби жауапкершілігін сақтандыру жүйесін енгізудің өзектілігіне және заңнамалық реттеудің қабылданған тәртібіне талдау жүргізу болып табылады.

Аталған мақсатқа жету үшін авторлар жаңадан қабылданған нормативтерді, заңнамаға енгізілген өзгертулер мен толықтыруларды жан-жақты талқылайды, қорытындылар мен ұсыныстар жасайды.

Түйінді сөздер: медицина қызметкері; сақтандыру; қызметкерлердің кәсіби жауапкершілігі; науқас; дәрігер; денсаулық сақтау субъектісі; медициналық көмек; медициналық қызмет; сараптау комиссиясы.

Е.М. Айтқазин, Ф.Г. Ибрагимова
Alikhan Bukeikhan University, г. Семей, Республика Казахстан

СТРАХОВАНИЕ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ОТВЕТСТВЕННОСТИ МЕДИЦИНСКИХ РАБОТНИКОВ В РЕСПУБЛИКЕ КАЗАХСТАН: ВОПРОСЫ ФОРМИРОВАНИЯ ЗАКОНОДАТЕЛЬНОЙ ОСНОВЫ

Аннотация. В статье проведен анализ нормативного регулирования внедряемой в Республике Казахстан системы страхования профессиональной ответственности медицинских работников.

Интеграция данного вида страхования в действующую систему проводится с учетом успешных мировых практик, и авторы доказывают необходимость ее внедрения сложившейся в стране острой необходимостью. Так, в Казахстане отсутствует система и эффективные средства защиты медицинских работников при возникновении споров, касающихся профессионализма медицинских работников, не ведется официальная статистика врачебных ошибок, отсутствуют специализированные нормативно-правовые акты для защиты прав пациентов, а уровень оказания медицинской помощи оценивается по количеству жалоб пациентов.

Целью научного исследования является проведение анализа актуальности внедрения системы страхования профессиональной ответственности медицинских работников и принятого порядка законодательного регулирования.

Для достижения данной цели авторы всесторонне обсуждают принятые в новой редакции нормативно-правовые акты, изменения и дополнения в действующее законодательство, выводы и вносят предложения.

Ключевые слова: медицинский работник; страхование; профессиональная ответственность работников; пациент; врач; субъект здравоохранения; медицинская помощь; медицинская служба;

Y.M. Aytkazin, F.G. Ibragimova
Alikhan Bokeikhan University, Semey, the Republic of Kazakhstan

PROFESSIONAL LIABILITY INSURANCE OF MEDICAL WORKERS IN THE REPUBLIC OF KAZAKHSTAN: ISSUES OF FORMATION OF LEGISLATIVE BASIS

Abstract. The article analyzes the normative regulation of the system of insurance of professional liability of medical workers being introduced in the Republic of Kazakhstan.

Integration of this type of insurance into the current system is carried out taking into account successful world practices, and the authors prove the necessity of its introduction by the urgent need that exists in the country. Thus, in Kazakhstan there is no system and effective means of protection of medical workers in case of disputes related to the professionalism of medical workers, there is no official statistics of medical errors, there are no specialized legal acts to protect the rights of patients, and the level of medical care is assessed by the number of patient complaints.

The purpose of the scientific study is to analyze the relevance of the implementation of the system of professional liability insurance for medical workers and the adopted order of legislative regulation.

To achieve this goal, the authors comprehensively discuss the newly adopted regulatory legal acts, amendments and additions to the current legislation, conclusions and make suggestions.

Keywords: medical worker; insurance; professional liability of employees; patient; doctor; health care entity; medical care; medical service; expert commission.

DOI: 10.52425/25187252_2025_35_83

Кіріспе. Денсаулық сақтау саласында жүйелі мәселелердің болуы медицина қызметкерлерін құқықтық қорғаудың жаңа құралдарын іздестіруді талап етуде. Қолданылып келе жатқан амалдардың ішінде өзін тәжірибеде жақсы көрсеткендердің бірі сала қызметкерлерінің кәсіби жауапкершілігін сақтандыру түріндегі механизм болып табылады. Науқастың сапалы медициналық қызмет көрсету құқығын қорғау мәселесі дәрігердің кәсіби жауапкершілігін сақтандыру сұрағымен тікелей байланысты, алайда, сақтандыру мөлшері әртүрлі болуы мүмкін, бұл бірінші кезекте қызметтерді көрсету кезіндегі тәуекелдердің бірдей болмауымен байланысты.

Елімізде медицина қызметкерлерінің кәсіптік жауапкершілігін сақтандыру жүйесі іске қосылуда. 2024 жылдың 19

сәуірінде Мемлекет басшысы «Қазақстан Республикасының кейбір заңнамалық актілеріне денсаулық сақтау мәселелері бойынша өзгерістер мен толықтырулар енгізу туралы» заңға¹ қол қойды. «Халық денсаулығы және денсаулық сақтау жүйесі туралы» кодекске толықтырулар енгізілді. Кодекске медицина қызметкерлерінің кәсіби жауапкершілігін сақтандыруға арналған жаңа 270-1, 270-2, 270-3, 270-4 баптары енгізіліп, 7 және 15-баптармен толықтырылды².

Сақтандырудың қолданылу тәртібін айқындайтын Денсаулық сақтау министрінің 2024 жылғы 24 шілдедегі «Медицина қызметкерлерінің кәсіптік жауапкершілігін сақтандыру қағидаларын бекіту туралы»³ және 2024 жылғы 24 шілдедегі «Медицина қызметкерлерінің кәсіптік жауапкершілігін ортақ сақтандырудың үлгілік шартын бекіту

¹ Қазақстан Республикасының кейбір заңнамалық актілеріне денсаулық сақтау мәселелері бойынша өзгерістер мен толықтырулар енгізу туралы: Қазақстан Республикасының Заңы 2024 ж. 19 сәуірдегі № 74-VIII ҚРЗ [Электрондық ресурс] – Айналыс режимі: <https://adilet.zan.kz/kaz/docs/Z2400000074> (жүгінген күні: 20.09.2024).

² Халық денсаулығы және денсаулық сақтау жүйесі туралы: Қазақстан Республикасының 2020 ж. 7 шілдедегі № 360-VI ҚРЗ Кодексі [Электрондық ресурс] – Айналыс режимі: <https://adilet.zan.kz/kaz/docs/K20000000360> (жүгінген күні: 20.09.2024).

³ Медицина қызметкерлерінің кәсіптік жауапкершілігін сақтандыру қағидаларын бекіту туралы: Қазақстан Республикасы Денсаулық сақтау министрінің 2024 ж. 24 шілдедегі № 58 бұйрығы [Электрондық ресурс] – Айналыс режимі: <https://adilet.zan.kz/kaz/docs/V2400034803> (жүгінген күні: 20.09.2024).

туралы»⁴ бұйрықтары шықты.

Медицина қызметкерлерінің кәсіптік жауапкершілігін сақтандыру сұрағы елімізде біраз жылдардан бері талқыланып келе жатқаны белгілі. Қоғамда әртүрлі пікірлердің болуына қарамастан жалпы мұндай сақтандыру түріне деген оң көзқарастың болғаны белгілі.

Аталған сақтандыру түрі еліміз үшін жаңа, оның заңнамалық негізі енді қалыптасуда. Оған арналған теориялық зерттеулер жоқ.

Зерттеудің мақсаты медицина қызметкерлерінің кәсіби жауапкершілігін сақтандыру жүйесін енгізудің өзектілігі мен қабылданған заңнамалық реттеу тәртібіне талдау жүргізу болып табылады.

Әдістер мен материалдар. Зерттеудің әдіснамалық негізін ғылыми таным әдістерінің жиынтығы құрады, оның ішінде диалектикалық, логикалық-құқықтық, жүйелік-құрылымдық, болжау және салыстырмалы құқықтық әдістер бар.

Мақаланы дайындау үшін материалдар ретінде «Халық денсаулығы және денсаулық сақтау жүйесі туралы» Қазақстан Республикасының кодексі, «Қазақстан Республикасының кейбір заңнамалық актілеріне денсаулық сақтау мәселелері бойынша өзгерістер мен толықтырулар енгізу туралы» Қазақстан Республикасының 2024 жылғы 19 сәуірдегі заңы, «Медицина қызметкерлерінің кәсіптік жауапкершілігін сақтандыру қағидаларын бекіту туралы» Қазақстан Республикасы Денсаулық сақтау министрінің 2024 жылғы 24 шілдедегі № 58 бұйрығы мен «Медицина қызметкерлерінің кәсіптік жауапкершілігін ортақ сақтандырудың үлгілік шартын бекіту туралы» Қазақстан Республикасы Денсаулық сақтау министрінің 2024 жылғы 24 шілдедегі № 57 бұйрығы қолданылып, нормалары терең талданды.

Талқылау, нәтижелер. Жаңа үрдіске сай науқасты объект ретінде емес, қызметтің соңғы нәтижесіне әсер ететін субъектісі ретінде қарастыру басым. Науқастың сұранысын қанағаттандыру қызмет көрсету сапасын анықтайтын параметрлердің ішіндегі негізгісі болып табылады, ол

науқастың құқықтарының толыққанды жүзеге асуын көздейді. Қазіргі уақытта адамдар медициналық қызметтерді тұтынушы ретінде өз құқықтарын жақсы біледі, емдеу шараларына қатысты ақпарат сұратуға, әртүрлі талаптар қоюға машықтанған [1].

М. Төлеубаев атап өткендей: «бүгінгі таңда біз қоғамда жүріп жатқан демократизация процесінің куәсіміз, медициналық көмек медициналық қызметтер санатына ауысуда, тиісінше, дәрігер қызмет көрсетушіге айналған. Медицина қызметкерлерінің құқықтық жауапкершілік шеңбері де кеңейіп келеді, ол өз кезегінде медицина қызметкерлерінің жауапкершілігі туралы мәселені жан-жақты зерттеуді және шет елдердің тәжірибесіне негізделген заңнаманы жетілдіру ұсыныстарын енгізе отырып олардың құқықтық қорғалуын қамтамасыз ету шараларын қажет етуде» [2].

Автордың пікірімен келіспеуге болмайды, бүгінгі таңда отандық денсаулық сақтау саласы кешенді және өзара байланысты мәселелермен кездесуде, сондықтан ынтымақтастық пен заманауи технологияларды қолдануға негізделген курсқа баса назар аударылған. Олардың қатарына инфрақұрылымның жетіспеушілік мәселесін жоюға бағытталған мемлекеттік-жекеменшік секторлар арасындағы әріптестікті, мемлекеттік пен жеке денсаулық сақтау қызметтердің қосарланған жүйесін қалыптастыру арқылы медициналық көмекке қолжетімділікті арттыру әрекеттерін, сондай-ақ виртуалды денсаулық сақтаудың заманауи технологияларын белсенді пайдалануды жатқызуға болады. Аталған үрдістің бір бағыты медициналық қызметтерді көрсету кезіндегі жауапкершілік сұрақтарын да қамтитыны түсінікті.

Ешкім қателіктерден қорғалмаған, адами фактор әрқашанда сақталатыны сөзсіз. Осы тұрғыда қателіктердің алдын алу және дәрігерлер үшін тиісті еңбек жағдайларын сақтай отырып тәуекелдерді азайту тәсілдерін ойластыру маңызды. Сондай-ақ шаралар алгоритмдері мен байланыс құралдары секілді когнитивті қолдау құралдары

⁴ Медицина қызметкерлерінің кәсіптік жауапкершілігін ортақ сақтандырудың үлгілік шартын бекіту туралы: Қазақстан Республикасы Денсаулық сақтау министрінің 2024 жылғы 24 шілдедегі № 57 бұйрығы [Электрондық ресурс] – Айналыс режимі: <https://adilet.zan.kz/kaz/docs/V2400034802> (жүргінген күні: 20.09.2024).

денсаулық сақтаудағы қателіктерді азайтуға септігін тигізуі мүмкін [3].

С.М. Рахметов халыққа көрсетілетін медициналық көмектің көлемі мен сапасын бағалау емдеу-диагностикалық процестің стандарттары мен сапа критерийлеріне негізделетінін атай келе, оларды анықтаушы негізгі компоненттерді көрсетеді, олар: барабарлық, ғылыми-техникалық деңгей, ұтымдылық пен үнемділік. Ал медициналық көмек сапасының өлшемшарттары ретінде:

- оның уақытылы көрсетілуі (тексеру, диагноз қою, ем тағайындау мен емдеу және т. б.);

- біліктілік (диагноздың, емдеудің дұрыстығы және т. б.);

- экономикалық тиімділік;

- этикалық және деонтологиялық нормалардың сақталуы қарасатырылады [4].

Медицина қызметкерлерінің кәсіптік жауапкершілігін сақтандыру сұрағы елімізде біраз жылдардан бері талқыланып келе жатқаны белгілі. Денсаулық сақтау министрлігі АҚШ, Германия, Жапония және Түркия елдеріндегі қолданыстағы модельдерге негізделген сақтандырудың отандық жүйеге бейімделген нарықтық моделін енгізуді ұсынған болатын [5]. Қоғамда әртүрлі пікірлердің болуына қарамастан жалпы мұндай сақтандыру түріне деген оң көзқарастың болғаны мәлім.

Соңғы зерттеулер нәтижесі көрсеткендей медицина қызметкерлерінің көпшілігі, дәлірек айтқанда сауалнамаға қатысқан мамандардың 65,7%-ы Қазақстан Республикасында медицина қызметкерлерінің кәсіби жауапкершілігін сақтандыру жүйесін енгізуге оң көзқарас білдірген. Сондай-ақ мамандардың көпшілігі сақтандыру үшін төленетін сыйақының мөлшері сақтанушының мамандығын, еңбек ететін өңірін, еңбек өтілін ескеруі маңызды деп санайды [6, 79 б.].

Мұндай қолдаудың осыған дейін де болғанын байқауға болады, 2015 жылы жүргізілген зерттеу барысындағы сауалнамалардың нәтижелері 57%-ы сауалнамаға қатысушылардың аталған сақтандыру түрін қолдаған [7].

Денсаулық сақтау министрлігінің

мәліметінше, заң жобасын әзірлеу үшін 2018-2020 жылдары жеке және заңды тұлғалардан келіп түскен және қаралған өтініштерге (барлығы 14 123 өтініш), сондай-ақ 2017-2020 жылдары медицина қызметкерлеріне қатысты қозғалған қылмыстық істерге талдау жүргізілген.

Жыл сайын медицина қызметкерлеріне қатысты кәсіби міндеттерін тиісінше орындамағаны үшін Қазақстан Республикасының Қылмыстық кодексінің 317-бабы бойынша 300-ге жуық іс ашылады. Зардап шеккендердің пайдасына моральдық және материалдық залал өтемақысының жалпы мөлшері 40 млн теңгеден асқан [8].

Осыдан тоғыз жыл бұрын, сол кезеңдегі Қазақстан Республикасының Денсаулық сақтау және әлеуметтік даму Вице-министрі, медицина ғылымдарының кандидаты А.В. Цой мен әріптестерінің отандық денсаулық сақтау саласына жүргізген зерттеулерінде Қазақстанда науқастардың құқықтары медицина қызметкеріне қарағанда едәуір қорғалғандығы туралы мәлімдеген еді. Ал медицина қызметкерлерінің кәсіптік жауапкершілігін сақтандыру түріндегі жаңа тетікті енгізе отырып, науқас пен медицина қызметкері арасындағы қарым-қатынастағы құқықтық қорғалу жағдайын теңестіруге болады деген пікір білдірген болатын авторлар [7].

Медицина қызметкерлерінің кәсіби жауапкершілігін сақтандыру науқастың, медициналық мекеменің және медицина қызметкерінің де мүдделерін ескеретін құқықтық қорғаудың тиімді құралы болып табылады. Медицина қызметкерлері өздерінің кәсіби міндеттерін тәуекел мен белгісіздік жағдайында орындайды, сол себепті кәсіби қателіктерге жол берілу қаупі жоғары, ем алушылардың өмірі мен денсаулығына зиян келтіру жағдайлары сирек емес.

А.В. Малюковтің диссертациялық зерттеуінің сауалнамалар нәтижесі көрсеткендей, дәрігерлер кәсіби жауапкершілікті сақтандыру қажеттілігінің негізгі себебін кәсіби қызметті жүзеге асырудағы тұрақтылық пен сенімділікке қол жеткізгісі келетіндерімен түсіндірген [9, 23 б.].

О. Фейердің пікірінше, дәрігерлердің кәсіби

жауапкершілігін сақтандыру медициналық мекемелер мен жеке практикадағы дәрігерлер үшін де міндетті болуы тиіс, себебі дәрігердің науқас алдындағы кәсіби жауапкершілігі әрдайым оған зиян келген жағдайда, оның кінәсіне қарамастан бола береді. Науқасқа келтірілген залалдың уақытылы және толық өтелуін қамтамасыз ету үшін дәрігердің кәсіби жауапкершілігін міндетті сақтандыру тетігі сақтандыру жағдайы басталған кезде науқастардың да, дәрігерлердің де құқықтары мен мүдделерін қорғау жүйесін құрады [10].

А.В. Цой, М.Е. Шоранов және А.Р. Демесиновтың пікірлерінше, Қазақстан тектес мемлекеттер үшін мұндай түрдегі сақтандыруды енгізу кезінде шет елдерде қолданыста бар моделдердің ішінен қолайлысын таңдау маңызды шешім болып табылады [11].

Медициналық қызметтердің көпшілігі мемлекет есебінен қаржыландырылатын елдерде денсаулық сақтау мамандары өздерінің жауапкершілігін сақтандырудың жеке нарығына сирек сүйенеді. Сондықтан, мұндай мемлекеттерде медицина қызметкерлерінің жауапкершілігін сақтандырудың әлеуметтік моделі жұмыс істейді. Бұл модельдің айрықша ерекшелігі – әдетте сақтандыруды орталықтандырылған түрде бір агент немесе қандай да бір қауымдастық немесе агенттер жүзеге асырады. Бұдан басқа, сақтандырудың әлеуметтік моделінің жұмыс істеуінде Үкімет пен ол уәкілеттік берген ведомстволар жетекші рөл атқарады.

Қолданыстағылардың тағы бірі «Кінәнің болуын қажет етпейтін» сақтандыру жүйесі түріндегі модель. Бұл жүйенің артықшылығына оны қолданудың науқас үшін материалдық, ал қызметкер үшін моральдық тиімділігі аталады. Оны осы жүйеде ұзақ уақыт жұмыс істеп келе жатқан елдердің тәжірибесіне сүйене отырып бағалауға болады. «Кінәнің болуын қажет етпейтін» сақтандыру жүйесін сәтті қолданудың

айқын мысалдарының бірі – Швеция мемлекетінің тәжірибесі. Швеция сақтандыру қауымдастығының мәліметінше, сақтандыру арқылы берілген бір шағымды өндіріп алуға жұмсалған әкімшілік шығындар 900 еуроны құраса, ал сотта шағымды қарау құны 22 000 еуроға жеткен. Аталған түрдегі жүйесі бар елдерде өтемақының негізгі сомасын науқас алса (шамамен 80%), «кінәнің болуы міндетті» жүйесінде жұмыс істейтін елдерде өндіріп алынған қаржының 70%-ы заңгердің қызметтерін төлеуге және сақтандыру компанияларының әкімшілік шығындарын жабуға жұмсалатыны анықталған, яғни, жәбірленушінің қолына өтемақының тек 30%-ы ғана тиеді деген сөз. Бұл науқастың толық оңалуы мен оның денсаулығына келген зиян үшін әділ өтемақы төлеуді көздейтін медицина қызметкерлерін сақтандыру жүйесінің негізгі мақсатын жүзеге асыруды барынша тиімсіз етеді [12].

Сонымен, 2024 жылдың 19 сәуірінде Мемлекет басшысы «Қазақстан Республикасының кейбір заңнамалық актілеріне денсаулық сақтау мәселелері бойынша өзгерістер мен толықтырулар енгізу туралы» Заңға⁵ қол қойды. 2020 жылғы 7 шілдедегі «Халық денсаулығы және денсаулық сақтау жүйесі туралы» Қазақстан Республикасының кодексі бірнеше баптармен толықтырылды. Мәселен, Кодекске медицина қызметкерлерінің кәсіби жауапкершілігін сақтандыруға арналған жаңадан 270-1, 270-2, 270-3, 270-4 баптары қосылды, 7 және 15-баптарымен толықтырылды⁶.

Сақтандырудың қолданылу тәртібін айқындайтын Қазақстан Республикасы Денсаулық сақтау министрінің 2024 жылғы 24 шілдедегі «Медицина қызметкерлерінің кәсіптік жауапкершілігін сақтандыру қағидаларын бекіту туралы»⁷ және 2024 жылғы 24 шілдедегі «Медицина қызметкерлерінің кәсіптік жауапкершілігін ортақ сақтандырудың үлгілік шартын бекіту

⁵ Қазақстан Республикасының кейбір заңнамалық актілеріне денсаулық сақтау мәселелері бойынша өзгерістер мен толықтырулар енгізу туралы: Қазақстан Республикасының Заңы 2024 ж. 19 сәуірдегі № 74-VIII ҚРЗ [Электрондық ресурс] – Айналыс режимі: <https://adilet.zan.kz/kaz/docs/Z2400000074> (жүгінген күні: 20.09.2024).

⁶ Халық денсаулығы және денсаулық сақтау жүйесі туралы: Қазақстан Республикасының 2020 ж. 7 шілдедегі № 360-VI ҚРЗ Кодексі [Электрондық ресурс] – Айналыс режимі: <https://adilet.zan.kz/kaz/docs/K2000000360> (жүгінген күні: 20.09.2024).

⁷ Медицина қызметкерлерінің кәсіптік жауапкершілігін сақтандыру қағидаларын бекіту туралы: Қазақстан Республикасы Денсаулық сақтау министрінің 2024 ж. 24 шілдедегі № 58 бұйрығы [Электрондық ресурс] – Айналыс режимі: <https://adilet.zan.kz/kaz/docs/V2400034803> (жүгінген күні: 20.09.2024).

туралы»⁸ бұйрықтары шықты.

Сақтандыру қағидаларында бекітілген тәртіпке сәйкес: «*Медицина қызметкерінің кәсіптік жауапкершілігін сақтандыру денсаулық сақтау субъектісі бірыңғай сақтандыру (қайта сақтандыру) пулының қатысушыларымен жасалатын ортақ сақтандыру шарты негізінде жүзеге асырылады*»⁹.

Медициналық қызмет көрсету ұйымы медициналық қызмет түрлерін көрсетпей тұрып сақтандыру шартын жасасуы тиіс. Сақтандыру шарты жыл сайын жасалады, сақтандыру мерзімі ішінде қолданылады және бірінші сақтандыру жағдайы бойынша өз қолданысын тоқтатпайды. Заң денсаулық сақтау субъектісінің медицина қызметкерлерінің кәсіби жауапкершілігін бірлесіп сақтандыру шартын жасаспай медициналық қызметті жүзеге асыруға құқығы жоқ екендігін бекітеді. Денсаулық сақтау ұйымының немесе медицина қызметкерінің медициналық қызметті жүзеге асыруға байланысты өзінің азаматтық-құқықтық жауапкершілігін ерікті сақтандыру шартын жасасуы оларды медицина қызметкерлерінің кәсіптік жауапкершілігін бірлесіп сақтандыру шартын жасасу жөніндегі міндеттен босатпайды.

Сақтандыру жарнасын төлеуге қатысты заңшығарушы маңызды шешім қабылдағанын байқауға болады. Кодекстің 270-4-бабының 2-тармағына сәйкес: «*Медицина қызметкерлерінің кәсіптік жауапкершілігін сақтандыру денсаулық сақтау субъектісінің есебінен жүзеге асырылады*»¹⁰. Яғни, заңшығарушы сақтандыру жарнасын төлеуді медициналық ұйымға міндеттеп отыр. Ал бастапқыда талқыланған заңның жобасында жарнаның бір бөлігін тікелей зиян келтіруші ретінде медицина қызметкерінің жалақысынан алу нұсқасы болған, сол заңның жобасын осыған дейінге талдауларда талқылаған болатынбыз

[8]. Байқап отырғанымыздай, соңғы нұсқада сақтандыру денсаулық сақтау субъектісінің есебінен жүргізілетіні бекітілді. Біз мұны дұрыс шешім деп санаймыз, себебі медициналық қызмет көрсету шарты дәрігермен емес, науқас пен медициналық ұйым арасында жасалады. Демек, жауапкершіліктің жеке тұлғада емес, заңды тұлғада туындауы заңдылық. Екіншіден, бұл сақтандыру түрін енгізудің негізгі мақсаттарының бірі медицина қызметкерлерінің әлеуметтік және құқықтық қорғалуын қамтамасыз ету болғанын ескеретін болсақ, мұндай шешім ақылға қонымды болып көрінеді.

Денсаулық сақтау ұйымы сақтандыру компаниясына жылына бір рет медицина қызметкерінің мамандығына байланысты медицина қызметкерлерінің кәсіби жауапкершілігін сақтандыру қағидаларының 1-қосымшасында белгіленген мөлшерде жарна аударуы тиіс¹¹.

Бұл төлемдердің мөлшері әртүрлі екенін де атап өту маңызды, мұндай шешім медициналық қызмет түрлеріндегі тәуекелдердің әртүрлі болуымен түсіндіріледі. Мысалға, акушерлер 23,1 айлық есептік көрсеткіш болса, пульмонологтар 9 айлық есептік көрсеткіш мөлшерінде сақтандырылады. Бұл сомалар минималды, яғни берілген мөлшерден кем болмауы тиіс. Тиісті сақтандыру жағдайы туындаған кездегі минималды төлемдер бекітілді. Оның тәртібі Кодекстің 270-4-бабының 3-тармағында айқындалған:

«*Сақтандыру төлемінің мөлшері медицина қызметкерлерінің кәсіптік жауапкершілігін ортақ сақтандыру шарты негізінде айқындалады және мынадай мөлшерден кем болмайды:*

1) *медициналық қызметті жүзеге асыру нәтижесінде пациенттің өмірі мен денсаулығына келтірілген, мынадай мүгедектіктің белгіленуіне алып келген зиян үшін:*

⁸ Медицина қызметкерлерінің кәсіптік жауапкершілігін ортақ сақтандырудың үлгілік шартын бекіту туралы: Қазақстан Республикасы Денсаулық сақтау министрінің 2024 ж. 24 шілдедегі № 57 бұйрығы [Электрондық ресурс] – Айналыс режимі: <https://adilet.zan.kz/kaz/docs/V2400034802> (жүгінген күні: 20.09.2024).

⁹ Сол жерде.

¹⁰ Халық денсаулығы және денсаулық сақтау жүйесі туралы: Қазақстан Республикасының 2020 ж. 7 шілдедегі № 360-VI ҚРЗ Кодексі [Электрондық ресурс] – Айналыс режимі: <https://adilet.zan.kz/kaz/docs/K2000000360> (жүгінген күні: 20.09.2024).

¹¹ Медицина қызметкерлерінің кәсіптік жауапкершілігін сақтандыру қағидаларын бекіту туралы: Қазақстан Республикасы Денсаулық сақтау министрінің 2024 ж. 24 шілдедегі № 58 бұйрығы [Электрондық ресурс] – Айналыс режимі: <https://adilet.zan.kz/kaz/docs/V2400034803> (жүгінген күні: 20.09.2024).

- үшінші топ – бес жүз еселенген айлық есептік көрсеткіш;

- екінші топ – алты жүз еселенген айлық есептік көрсеткіш;

- бірінші топ – сегіз жүз еселенген айлық есептік көрсеткіш;

- мүгедектігі бар бала – бес жүз еселенген айлық есептік көрсеткіш;

2) медициналық қызметті жүзеге асыру нәтижесінде пациенттің өмірі мен денсаулығына келтірілген, оның өліміне алып келген зиян үшін үш мың еселенген айлық есептік көрсеткіш;

3) медициналық қызметті жүзеге асыру нәтижесінде пациенттің өмірі мен денсаулығына келтірілген, мүгедектік белгіленбеген зиян үшін ауруға байланысты нақты шығыстар мөлшерінде, бірақ үш жүз еселенген айлық есептік көрсеткіштен аспайтын мөлшерде»¹².

Тағы бір маңызды мәселе – науқасқа келтірілген зиян үшін жауапкершілікті туындататын сақтандыру жағдайын анықтауда болып отыр. Мәселен, Кодекстің 270-1-бабының 5-тармағында: «Медициналық қызметті жүзеге асыру нәтижесінде пациенттің өмірі мен денсаулығына зиян келтіру фактісі медицина қызметкерлерінің кәсіптік жауапкершілігін ортақ сақтандыру шарты бойынша сақтандыру жағдайы деп танылады» делінген. Бірақ сонымен бірге «Медициналық оқыс оқиға сақтандыру жағдайы болып табылмайды» деп баса айқындалады. Кодекстің 270-3-бабының 1-тармағында мынадай ұғым түсіндіріледі: «Қазақстан Республиканың әкімшілік және қылмыстық заңнамасында көзделген жағдайларды қоспағанда, медициналық көмек көрсетуді ұйымдастыру стандарттарына сәйкес медициналық көмек көрсетуге және технологияларды, жабдықтар мен құралдарды пайдалануға байланысты, пациенттің өмірі мен денсаулығына зиян келтіруі, сондай-ақ пациенттің өліміне алып келуі мүмкін организмнің қалыпты жұмыс істеуінен ауытқуға негізделген оқиға медициналық оқыс оқиға болып

табылады»¹³.

Бұл жердегі мән берілуі тиіс маңызды сөз «стандарттарға сәйкестікте» болып отыр деп болжаймыз. Егер, дәрігер ережелерді сақтай отырып медициналық процедураларды орындаса, бірақ соған қарамастан науқас жасалған отадан кейін қайтыс болса, онда бұл «организмнің қалыпты жұмысынан ауытқуы» деп бағаланатын болады деп түсінеміз. Мұндай жағдайда, медициналық көмек көрсетушінің әрекеттері медициналық қателік болып танылмайды, сәйкесінше сақтандыру жағдайы да жоқ.

Аталған түрдегі жағдайларды анықтау үшін, әрбір факт бойынша сараптама жүргізіп, шешімін шығарып отыратын бейінді мамандардан құралған тәуелсіз сараптама комиссиясы жұмыс істейтін болады. Ескере кететін жағдай, оның отырыстарына науқастың жақын адамы немесе өзі қатысуға құқылы. Сарапшылардың қорытындысымен келіспеген жағдайда науқас, оның туыстары немесе өкілдері сотқа жүгіне алады.

Денсаулық сақтау ұйымы сақтандыру жағдайының басталғанын растайтын тәуелсіз сараптау комиссиясын (кемінде бес адам – сарапшы немесе бейінді мамандар) шақыруы тиіс. Сонымен қоса олар денсаулыққа келтірілген зиянның дәрежесін белгілеулері керек, ол өз кезегінде орын алған жағдайдың сақтандыруға жатқызылуын анықтайтын болады.

Алматы клиникалары қауымдастығының атқарушы директоры, «Медконструктор» дәрігерлер бірлестігінің мүшесі Р.Дүйсеновтың пікірінше осы сараптау комиссиясын құру мен оның жұмысын ұйымдастыруда мәселелер туындауы мүмкін. Маманның сөзінше: «біріншіден, бізде барлық шағымдар бойынша сараптау комиссиясын құру үшін сарапшылар жетпей қалуы мүмкін, екіншіден, оларды ынталандыру сұрағын да шешу керек болады. Ешкім өз уақытын біреудің мәселесін талқылауға қатысуға жұмсауға келіспейтіні анық. Ал сарапшыларға төленетін шығынды медициналық ұйым төлеуге мәжбүр болады.

Бұл неге әкеледі? Кішігірім ауруханалардың әкімшілігі шағымды сақтандыруға

¹² Халық денсаулығы және денсаулық сақтау жүйесі туралы: Қазақстан Республикасының 2020 ж. 7 шілдесіндегі № 360-VI ҚРЗ Кодексі [Электрондық ресурс] – Айналыс режимі: <https://adilet.zan.kz/kaz/docs/K2000000360> (жүргінген күні: 20.09.2024).

¹³ Сол жерде.

жеткізбеуге тырысатын болады, оның орнына науқаспен тікелей келісуге әрекет жасап, қаржыны оған ұсынуға тырысады. Ал бұл жағдайда сақтандырудың да мәні жойылады» [13].

Жоғарыда келтірілген түрдегі жекелеген пікірлердің қоғамда бар екені белгілі, заң жобасы да бірден қабылданғандардың қатарынан емес, Парламент талқылауынан салыстырмалы түрде ұзақ өтті.

Қалай болғанда да, жалпы бекітілген тәртібі осы, ал сақтандыру жүйесінің тәжірибеде қалай өзін көрсететінін бағалау әзірше мүмкін емес, жүйе енді іске қосылып жатыр. Жаңашылдықтың нәтижесінің қандай боларын уақыт көрсететін болады.

Қорытынды. Қазақстан Республикасында медицина қызметкерлерінің кәсіби жауапкершілігін сақтандыру жүйесін енгізу әлемдегі сәтті тәжірибелерді ескере отырып жүргізілуде және оны енгізудің себебі елімізде қалыптасқан қажеттіліктермен түсіндіріледі. Қазақстанда медицина қызметкерлерінің кәсібилігіне қатысты даулар туындаған кезде медицина қызметкерлерін қорғаудың жүйесі мен тиімді құралдары жоқ, дәрігерлік қателіктердің ресми статистикасы жүргізілмейді, науқастардың құқықтарын қорғау үшін мамандандырылған нормативтік құқықтық актілер жоқ, ал медициналық көмек көрсету деңгейі науқастардың шағымдарының саны бойынша бағалануда.

Медицинада науқастың денсаулығына зиян келтіру немесе науқастың өлімі түріндегі салдарға дейін әкелу қауіптері әрдайым бар, олар сәтсіз болған отаның немесе дұрыс қойылмаған диагноздың, дұрыс

емдемеудің салдары болуы мүмкін. Ал енгізіліп жатқан сақтандыру жүйесі науқастарға медициналық қателіктерден келтірілген зиянның өтелуінің заңнамалық кепілі болуы тиіс.

Науқасқа келтірілген зиян үшін жауапкершілікті туындататын сақтандыру жағдайын анықтау сараптамасының сапалы жүзеге асуы сақтандыру жүйесінің нәтижесін анықтайтын негізгі көрсеткіштердің бірі болатыны анық.

Аталғандармен қатар, «Халық денсаулығы және денсаулық сақтау жүйесі туралы» кодексінде болсын, Медицина қызметкерлерінің кәсіптік жауапкершілігін сақтандыру қағидаларында да «Медицина қызметкерлерінің кәсіптік жауапкершілігін сақтандыру» түсінігінің ашылмағанына назар аударғымыз келеді. Медицина қызметкерлерінің кәсіптік жауапкершілігін сақтандыру қағидаларының 1-тараудың 2-тармағында берілген негізгі ұғымдардың қатарында аталған сақтандырудың анықтамасы да болуы тиіс деп санаймыз.

Анықтаманы бекіту медицина қызметкерлерінің кәсіптік жауапкершілігін сақтандырудың нақты заңнамалық ұғымын бекітіп, оған қатысты әртүрлі оқулар мен бұрмалаулардың алдын алатын болады. Ондай анықтама келесідей мәтінде болуы мүмкін: *«Медицина қызметкерлерінің кәсіптік жауапкершілігін сақтандыру – медицина қызметкерлерінің медициналық қызметті жүзеге асыру нәтижесінде науқастың өмірі мен денсаулығына келтірілген зиянның өтелуін сақтандыру».*

Мақала Қазақстан Республикасы Ғылым және жоғары білім министрлігінің қаржыландыруымен іске асырылудағы «Қазақстан Республикасының денсаулық сақтау жүйесіндегі құқықтық жауапкершілік тетіктерінің тиімділігі: ұлттық басымдықтар және халықаралық стандарттар» (AP 19674495) гранттық ғылыми жоба аясында дайындалды.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Sitepu, F.L. Legal Review Doctor's Professional Liability Insurance To Patients / F.L. Sitepu // Journal of Law Science. – 2020. – № 1 (2). – Pp. 34-42. – DOI: 10.35335/jls.v2i1.1613.
2. Төлеубаев, М. Отношение к врачебным ошибкам в Казахстане и мире / М. Төлеубаев // J Clin Med Kaz. – 2016. – № 4 (42). – С. 22-26.
3. Alghrani, A. Balancing the scales of safety: the criminal law's impact on patient safety and error reduction / A. Alghrani, U. Rehman, M.S. Sarwar, P.A. Brennan // British Journal of Oral and Maxillofacial Surgery. – 2024. – Volume 62, Issue 3. – Pp. 229-232.

4. С.М. Рахметов. Уголовная ответственность медицинских работников за небрежное отношение к своим обязанностям, за врачебные ошибки [Электронный ресурс] – Режим доступа: https://online.zakon.kz/Document/?doc_id=36955850&pos=6;-108#pos=6;-108 (дата обращения: 10.10.2024).

5. Кайшатаева, А.К. Қазақстан Республикасында медицина қызметкерлерінің кәсіби жауапкершілігін сақтандыру жүйесін енгізудің өзектілігі / А.К. Кайшатаева, Е.М. Айтказин // Құқық қорғау органдары академиясының жаршысы. – 2023. – № 4 (30). – 24-34 б. – DOI: 10.52425/25187252_2023_30_24.

6. Алчимбаева, М.А. Научное обоснование механизма внедрения инструментов защиты профессиональной деятельности медицинских работников: диссертация на соискание степени доктора философии (PhD) / М.А. Алчимбаева. – Астана: Некоммерческое Акционерное общество «Медицинский университет Астана», 2024. – 129 с.

7. Цой, А.В. Страхования профессиональной ответственности медицинских работников как один из элементов системы медицинского страхования / А.В. Цой, М.Е. Шоранов, А.Р. Демесинов // Медицинские технологии. Оценка и выбор. – 2015. – № 3 (21). – С. 47-52.

8. Разиева, Д.Б. Қазақстан Республикасында медицина қызметкерлерінің кәсіби жауапкершілігін сақтандыру / Д.Б. Разиева, Е.М. Айтказин, М.А. Амирова // Қазақстан Республикасының Заңнама және құқықтық ақпарат институтының Жаршысы. – 2023. – № 2 (73). – 53-62 б. – DOI: 10.52026/2788-5291_2023_73_2_53.

9. Малюков, А.В. Страхование профессиональной ответственности врачей как форма социальной защиты: автореф. дис. ... канд. мед. наук / А.В. Малюков. – Волгоград: Волгоградский государственный медицинский университет, 2009. – 27 с.

10. Faiier, O. Medical professional liability insurance / O. Faiier // Visegrad Journal on Human Rights. – 2023. – № 6. – Pp. 40-44.

11. Цой, А.В. Предпосылки развития страхования медицинской ответственности в Казахстане, анализ текущей ситуации и возможный вариант развития / А.В. Цой, М.Е. Шоранов, А.Р. Демесинов // Медицинские технологии. Оценка и выбор. – 2015. – № 4 (22). – С. 20-26.

12. Johansson, H. The Swedish system for compensation of patient injuries / H. Johansson // Ups J Med Sci. – 2010. – № 115 (2). – Pp. 88-90. – DOI: 10.3109/03009730903350749.

13. О. Акулова. Тысячи поводов, чтобы отказать / Общественно-политическая газета «Время» [Электронный ресурс] – Режим доступа: <https://time.kz/articles/territory/2024/05/22/tysyachi-povodov-chtoby-otkazat> (дата обращения: 05.10.2024).

References:

1. Sitepu, F.L. Legal Review Doctor's Professional Liability Insurance To Patients / F.L. Sitepu // Journal of Law Science. – 2020. – № 1 (2). – Pp. 34-42. – DOI: 10.35335/jls.v2i1.1613.

2. Toleubaev, M. Otnoshenie k vrachebnym oshibkam v Kazahstane i mire / M. Toleubaev // J Clin Med Kaz. – 2016. – № 4 (42). – S. 22-26.

3. Alghrani, A. Balancing the scales of safety: the criminal law's impact on patient safety and error reduction / A. Alghrani, U. Rehman, M.S. Sarwar, P.A. Brennan // British Journal of Oral and Maxillofacial Surgery. – 2024. – Volume 62, Issue 3. – Pp. 229-232.

4. S.M. Rahmetov. Ugolovnaja otvetstvennost' medicinskih rabotnikov za nebrezhnoe otnoshenie k svoim objazannostjam, za vrachebnye oshibki [Jelektronnyj resurs] – Rezhim dostupa: https://online.zakon.kz/Document/?doc_id=36955850&pos=6;-108#pos=6;-108 (data obrashhenija: 10.10.2024).

5. Kajshataeva, A.K. Қазақстан Respublikasynda medicina qyzmetkerleriniң kәsibi zhauapkershiligin saqtandyru zhyjesin engizudiң özекtiligi / A.K. Kajshataeva, E.M. Ajtkazin // Құқық қорғау органдары академиясының жаршысы. – 2023. – № 4 (30). – 24-34 б. – DOI: 10.52425/25187252_2023_30_24.

6. Alchimbaeva, M.A. Nauchnoe obosnovanie mehanizma vnedrenija instrumentov zashhity professional'noj dejatel'nosti medicinskih rabotnikov: dissertacija na soiskanie stepeni doktora filosofii (PhD) / M.A. Alchimbaeva. – Astana: Nekommercheskoe Akcionernoe obshhestvo «Medicinskij

universitet Astana», 2024. – 129 s.

7. Coj, A.V. Strahovaniya professional'noj otvetstvennosti medicinskih rabotnikov kak odin iz jelementov sistemy medicinskogo strahovaniya / A.V. Coj, M.E. Shoranov, A.R. Demesinov // Medicinskie tehnologii. Ocenka i vybor. – 2015. – № 3 (21). – S. 47-52.

8. Razieva, D.B. Қазақстан Respublikasynda medicina қызметкерлерінің кәсіби zhauapkershiligin saqtandyru / D.B. Razieva, E.M. Ajtkazin, M.A. Amirova // Қазақстан Respublikasynың Заңнама zhәне құқықтық ақпарат institutynың Zharshysy. – 2023. – № 2 (73). – 53-62 b. – DOI: 10.52026/2788-5291_2023_73_2_53.

9. Maljukov, A.V. Strahovanie professional'noj otvetstvennosti vrachej kak forma social'noj zashhity: avtoref. dis. ... kand. med. nauk / A.V. Maljukov. – Volgograd: Volgogradskij gosudarstvennyj medicinskij universitet, 2009. – 27 s.

10. Faiier, O. Medical professional liability insurance / O. Faiier // Visegrad Journal on Human Rights. – 2023. – № 6. – Pp. 40-44.

11. Coj, A.V. Predposylki razvitija strahovaniya medicinskoj otvetstvennosti v Kazahstane, analiz tekushhej situacii i vozmozhnyj variant razvitija / A.V. Coj, M.E. Shoranov, A.R. Demesinov // Medicinskie tehnologii. Ocenka i vybor. – 2015. – № 4 (22). – S. 20-26.

12. Johansson, H. The Swedish system for compensation of patient injuries / H. Johansson // Ups J Med Sci. – 2010. – № 115 (2). – Pp. 88-90. – DOI: 10.3109/03009730903350749.

13. O. Akulova. Tysjachi povodov, chtoby otkazat' / Obshhestvenno-politicheskaja gazeta «Vremja» [Jelektronnyj resurs] – Rezhim dostupa: <https://time.kz/articles/territory/2024/05/22/tysyachi-povodov-chtoby-otkazat> (data obrashhenija: 05.10.2024).

АВТОРЛАР ТУРАЛЫ МӘЛІМЕТТЕР / СВЕДЕНИЯ ОБ АВТОРАХ / INFORMATION ABOUT AUTHORS

Ерлан Майданұлы Айтқазин – Alikhan Bokeikhan University докторанты, құқық магистрі, e-mail: aytkazin1805@mail.ru.

Айтқазин Ерлан Майданұлы – докторант Alikhan Bokeikhan University, магистр права, e-mail: aytkazin1805@mail.ru.

Aytkazin Yerlan Maydanuly – Doctoral student at Alikhan Bokeikhan University, Master of Law, e-mail: aytkazin1805@mail.ru.

Флюра Галимовна Ибрагимова – Alikhan Bokeikhan University азаматтық-құқықтық пәндер кафедрасының меңгерушісі, заң ғылымдарының кандидаты, e-mail: flura.77@mail.ru.

Ибрагимова Флюра Галимовна – заведующая кафедрой гражданско-правовых дисциплин Alikhan Bokeikhan University, кандидат юридических наук, e-mail: flura.77@mail.ru.

Ibragimova Flura Galimovna – Head of the Department of Civil Law Disciplines of Alikhan Bokeikhan University, Candidate of Law, e-mail: flura.77@mail.ru.